

Klaas Dribergen zet zijn eigen drie decennia Bommelwerk op een rijtje in zijn meest recente boek: *Bommelingen*.

NON-FICTIE • HERMAN VEENHOF BEELD ANP

Drie decennia aan Bommelingen

Op 6 juni 1992 las de 13-jarige Klaas Dribergen zijn eerste echte *Bommel*. Dertig jaar later is er een ontzettend leuke tak van wetenschap vormgegeven. Het lezen ervan is geen kommer en kwel.

Klaas de jongen lag met een blindedarmontsteking in het Zuiderziekenhuis in Lelystad. Het bleek niet ernstig, maar wel zo langdurig dat de Bommelvoorraad in zijn ouderlijk huis alras was verorberd.

Vanaf toen ging het snel. Elke spreekbeurt, scriptie en leeslijst waren gewijd aan het oeuvre van Marten Toonder. Dribergen studeerde in 2007 af als neerlandicus aan de Vrije Universiteit in Amsterdam, op Bommel en de christelijke cultuur. Daarna stopte het nooit meer. Zijn werkstuk werd in 2012 zijn eerste boek: *Bommel en Bijbel. Bijbel en christendom in de verhalen van Marten Toonder*. Dat thema werd in 2018 een tentoonstelling in de Grote of Sint-Bavokerk in Haarlem; de omslag van dat boek oogt als en Toonder-stripplaatje, maar is recent, gemaakt door Wil Raymakers. Op de prent zien we de Zwadke Kornelisz., ofwel De Zwarte Zwadderneel, fulmineren tegen Heer Olivier B. Bommel.

Die zit verbijsterd in zijn fauteuil, in ruitjesjas, de pijp aan. Op zijn schoot ligt opengeslagen een dik boek, dat welhaast een Statenbijbel moet zijn. Het gaat van kommer en kwel, wening en tandengekners, hovaardij en winderigheid, kortom de Bommeliaanse variant van de tale Kanaäns. De Zwarte Zwadderneel is en blijft de boeteprediker van Rommeldam, de woonplaats van Bommel.

uitzinnige hobby

Wat aanvankelijk slechts een uitzinnige hobby mocht zijn, is nu echt werk. Vanaf 2020 brengt Klaas Dribergen orde in het Toonder Archief dat werd ondergebracht in het Letterkundig, nu Literatuur Museum. Toen hij als vrijwilliger begon, stonden er nog 125 dozen papier klaar. De ontginning ervan is nu zijn baan.

Dat kan nog wel even duren. Toonder werd ruim negentig. Alleen al de Bommelstrips (niet de tekstballonversie in de *Donald Duck*, maar de echte plaatjes met proza eronder) verschenen 45 jaar lang in dagbladen: 177 verhalen in 11755 dagelijkse afleveringen met in totaal 34738 plaatjes. Tom Poes maakte zijn opwachting in 1941, Toonder stopte ermee in 1986. Dribergen zet zijn eigen drie decennia Bommelwerk op een rijtje in zijn meest recente boek: *Bommelingen. Stukken over het werk van Marten Toonder*. De titel is geen vondst van hem, maar werd al door Joop Lücker, gepensioneerd hoofdredacteur van *de Volkskrant* en *De Tijd*, in al zijn dubbelzinnigheid aan de hand gedaan.

Het woord varieert in betekenisverschil naarmate de klemtoon wordt verlegd. Net zoals bij 'betovergrootvader' en 'massagebed'. Helaas overheerst in het nieuws van nu de bommelding het Bommel-ding. *Bommelingen* is ook de titel van de wekelijkse brief die Dribergen aan zijn 1134 abonnees mailt, met daarin de nieuwste ontwikkelingen

Marten Toonder toont een vel postzegels gewijd aan zijn stripcreatie Olivier B. Bommel, in 1996.

op het onderzoeksfront. Zijn veldwerk leidde in tien jaar tot evenveel boeken, waaronder een literatuurgids, een dierenboek en de uitgave van Toonders poëzie en het vierdelige complete proza.

drievoudige David

Wat opvalt, is dat Dribergen telkens terugkomt op de banden tussen Bommel en Bijbel, die gesmeed zijn in de vorm van meestentijds milde satire. En niet zozeer de Schrift zelf wordt bespot, maar meer wat mensen ervan gemaakt hebben. Toonder scheidt een barmhartige lachspiegel voor de christelijke lezers. Ook in de nieuwste *Bommelingen* is dat een lijn. Wel vier opstellen gaan over onderwerpen die heel interessant zijn voor gelovigen. In 'Tom Poes en Goliath' gaat het om reuzen in Bommelland, die meestal sterk en dom zijn. Tom Poes is dan vrij snel de David-figuur, zoals

De Zwarte Zwadderneel is en blijft de boeteprediker van Rommeldam.

die optreedt in 1 Samuël 17. Toonder was zijn leven lang gefascineerd door de bijbelse tekeningen van Gustave Doré en de bijbel die hij zelf gebruikte, stond er vol mee; realistisch, zwaarmoedig en een beetje eng. Dat beeld van de Bijbel komt terug in de belevenissen van Bommel.

Het blijkt in het zeer vroege verhaal 'Het eiland van Grim, Gram en Grom'. Daarin moeten de helden zich bevrijden van de onderdrukkers. Het dateert van 1942 en het Goliath-motief gaat samen met de actualiteit van de Tweede Wereldoorlog.

De Toonderstudio in de Amsterdamse Spuistraat was een dekmantel voor de illegale drukkerij D.A.V.I.D. (De Algemene Vrije Illegale Drukkerij) van Dick van Veen en Jo Pellicaan. De drievoudige David moest vanaf 1944 com-

penseren voor de meegaandheid die Toonder aanvankelijk had met de bezetter en *De Telegraaf*.

calvinisme

In 'Hovaardij en winderigheid' schetst Dribergen Toonders omgang met het calvinisme. In 1957 verschijnt *De Zwarte Zwadderneel*, gecast met een type dat het vroege piëtisme en de Nader Reformatie van de zeventiende eeuw combineert. Het taaleigen lijkt op dat van de Statenbijbel, maar is net even anders, ook al zorgt de voortdurende regenval (een paraplu is het ontlopen van straf) voor poelen der zonde en doen de citaten in verhalen als 'De blijdschapper' en 'Het spijtlijden' denken aan Genesis 3, Romeinen 13 en de Heidelbergse Catechismus.

Een graadje erger wordt het in 'Satan in Rommeldam'. Is professor Sickbock nog slechts een gewetenloze technocraat, als gehoornde bok heeft hij wel degelijk duivelse trekjes. Sickbock en Hocus Pas, 'magister in de zwarte kunsten', krijgen een plaats in de 'iconografie van het Kwaad'. De tovenaer lijkt op Faust, gebruikt geld als machtsmiddel en verspreidt nepnieuws door robotten, in Bommelverhalen als 'De zelfkant' of 'De pasmunt'.

In 'Stenen des aanstoots' klimt Dribergen de toren van de Eusebiuskerk in Arnhem op. Vanaf 1962 werden op zestig meter hoogte in het kader van de restauratie van oorlogsschade stripfiguren aangebracht, als 'schijnspuwvers'. Die van Disney zijn goed te zien en te fotograferen vanaf de glazen ombouw rond de toren. Maar juist de vier figuren uit de Bommelreeks staan onzichtbaar om de hoek: Heer Olivier, Tom Poes, bediende Joost, professor Sickbock, kapitein Wal Rus en, waarschijnlijk, Wammes Wagel en politicommissaris Bul Super.

Godfried Bomans keerde zich in *de Volkskrant* tegen het voornemen. 'Wie een godshuis met stripfiguren meent te verlevendigen, ziet óf in de beeldroman een religieus gegeven óf in de kerk een cabaret.' De hervormde dominee G.C. Foeken en een dame van de Nederlandse Christen Vrouwen Bond maakten zich druk en werden door beeldhouwer Vreeling prompt ook vereeuwigd. ■

Bommelingen. Stukken over het werk van Marten Toonder

KLAAS DRIEBERGEN. UITG. KLAAS DRIEBERGEN, OUDERKERK A/D AMSTEL 2022. 264 BLZ. € 19,99

+ interessante opstellen en veel mooie plaatjes
+ ook goed te lezen voor Bommel-leken